

לקוטי שיחות
PROJECT
LIKKUTEI
SICHOS

טור ליקוט

הרב מנחם מענדל רייצס

חלק טו | תולדות | שיחה א

בהשגחה פרטית, נכתבות שורות אלו בכ"ף מרחשוון, יום ההולדת של הרבי הרש"ב. מתאים איפוא להתחיל בקטע מאגרת של בנו, הרבי הרי"צ, שבה הוא מצטט ביטוי של אביו:

"אירע באחד ההתוועדויות שאחד מאנ"ש, בעל צורה בידיעת דא"ח ולפעמים היה גם עוסק בעבודה שבלב, אך לא היה נזהר בנטילת צפרניים – אוהב 'לדקור' ולהכאיב לזולת – והתחיל לתבוע מאחד מאנ"ש מדוע אינו עוסק בלימוד דא"ח כראוי; ומכיון שהתחיל לתבוע, וגם היה מבושם מעט, פער פיו בדברים חריפים. אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: **זהו ראש בלי גוף, הגוף עדיין חומר**".

כשנתבונן בביטוי זה נבחין, שהרבי הרש"ב לא הטיל 'וטו' כללי על אותו חסיד, ולא ראה בסגנונו הבלתי-מעודן הוכחה שגם הראש שלו לא בסדר; לא ולא! ה'ראש' עדיין נחשב ראש חסידי מרומם ונעלה, אלא שצורת הדיבור מוכיחה שאין תיאום – קיים מרחק רציני בין מצב הראש הנעלה למצבו של הגוף שעדיין מגושם.

*

השיחה השבועית, ב'לקוטי שיחות' חלק טו שיחה א' לפרשת תולדות, עוסקת במצב של פער עצום בין ה'ראש' לבין ה'גוף', באופן גס וחריף במיוחד.

הכוונה היא לעשו הרשע, שביחס אליו אנו מוצאים את המשפט "רישיה דעשו בגו עיטפיה דיצחק". מקור משפט זה הוא ב'תרגום יונתן בן עוזיאל' (פרשת ויחי נ, יג), שם מסופר שכאשר נודע לעשו שמביאים את יעקב אחיו לקבורה במערת המכפלה, חש למקום ולא הניח לקבור את יעקב. נוצרה מהומה, עד שאחד הנוכחים הוציא חרב וחתך את ראשו של עשו, והיה ראשו מתגלגל עד שנכנס לתוך המערה ונח בחיקו של יצחק אביו.

סיפור זה מעורר תמיהה:

בגמרא נקבע (סנהדרין מז, א) ש"אין קוברין רשע אצל צדיק", והגמרא ממחישה את חומרת הענין בסיפור מהנביאים (מלכים-ב יג, כא), שכאשר השליכו לתוך קברו של אלישע הנביא גוף של נביא שקר,

חולל הקב"ה נס מופלא של תחיית המתים, והרשע קם לתחיה(!) ובלבד שגופו לא ישאר בקברו של איש האלוקים;

אז איך יתכן לומר שראשו של עשו, שזה עתה הגיע לריב עם בני יעקב, יזכה לקבורת עולמים בתוך קברו של יצחק הצדיק?

אלא, שהרשעות של עשו היא מצד גופו הכולל, ואילו כאשר מפרידים את ה'ראש' מהגוף ובוחנים את הראש לבדו, אז מגלים מציאות של טוב וקדושה.

הווי אומר: ה'ראש' של עשו כשלעצמו – הוא טוב, בהיותו בנו של יצחק. אך כש'ראש' זה בא ומתחבר עם גופו השפל והירוד של עשו, מסתירה עוצמת הרע על הטוב ו'מכבה' את האור הרוחני, כך שלנגד עינינו אנו רואים מציאות כוללת של 'עשו הרשע'; אמנם כאשר הראש חוזר ונפרד מהגוף, אז הוא חוזר למעלתו המקורית, ובהחלט מתאים שמנוחתו כבוד תהיה לצד יצחק אביו.

*

בהרבה תחומים המקביל לעשו הוא ישמעאל, ששניהם נולדו לאבות צדיקים ולא בדיוק המשיכו את דרך אביהם. אך בעניינם הם לא דומים, ואצל ישמעאל לא קיים פער זה בין גופו הכללי לבין ראשו.

והכוונה בכך היא כפולה: מצד אחד, גופו של ישמעאל לא היה כל כך רע כגופו של עשו, והראיה לכך היא שבסופו של דבר הוא חזר בתשובה (ראה רש"י לך לך טו, טו. ועוד). ומעניין שגם בהמשך הדורות אנו מוצאים שאמונת הישמעאלים אינה נחשבת כ'עבודה זרה' של ממש (בשונה מאמונת הנוצרים שהתפשטה אצל זרע עשו), ובאופן כללי יהודים פחות סבלו מאותן אומות המתייחסות לישמעאל (ראה 'תורת מנחם יין מלכות ח"א ע' תמד. וש"נ);

אבל מצד שני אין גם שום השוואה בין ה'ראש' של ישמעאל לראשו של עשו, כי ישמעאל הוא 'בן האמה' בלבד וגם השפעת אברהם עליו היתה בעיקרה חיצונית ו'מקיפית', כך שלסיכום גם עשיית התשובה שלו לא שינתה את עומק נפשו ולא הוציאה אותו משפלותו המקורית.

ובענין זה שונה עשו, שהקשר שלו עם יצחק אביו היה קשר פנימי, יסודי ועמוק – ולכן רוב הגרים שהצטרפו לעם ישראל, ביניהם גדולים וצדיקים מופלגים, באו דוקא מבני עשו (ולא מבני ישמעאל), בכח ניצוצות הקדושה הנעלים הנמצאים ב'ראשו' של עשו.

וכאן המקום להזכיר את הרמז המפורסם בדבר מנהג בני ישמעאל לחגור כמין 'גארטל' על הראש (ראה 'תורת מנחם תפארת לוי יצחק' ח"ג ע' 20):

תפקיד ה'גארטל' אצל יהודי הוא לחצוץ בין החלק העליון והעדין שבגוף – לבין החלק התחתון והמגושם יותר, ובהתאם לכך מקומו קרוב לאמצע הגוף; אולם אצל הישמעאלי אין הבדל בין הראש לבין הגוף, הכל שפל באותה מדה, ולכן מקום ה'גארטל' הוא בתחילת הראש, כך שכל הגוף נשאר 'תחתון' – כולל הראש (מלבד ה'שפיץ' העליון ממש, שכנראה רומז לאמונה ה'מקיפית'...).

ובדרך צחות יתכן להוסיף, שגם הרעיון שהזכרנו בדבר הפער שקיים אצל עשו בין ראשו לבין גופו, נרמז במנהג בני אדום לחצוץ בין הראש ובין שאר הגוף (באמצעות ה'עניבה') – ותן לחכם ויחכם עוד...